

Незабіякуваті походеньки славного спудея Івана Забіяки (нотатки з юності)

Щоб в повній мірі досягнути ті морально-етичні підвалини, які власне і сформували мого побратима Івана як людину, педагога і вченого, нам необхідно не лише промандрувати його життєвим шляхом, але й проїнятися тією атмосферою, часом і оточенням, у яке він потрапив навчаючись у славному Гоголівському вузі. Отож, рушаймо сміливо через роки і десятиліття...

« Нечто о Нежине»

Саме так назвав свій перший твір неперевершений Микола Гоголь потрапивши до цього, ушавленого віками і людьми, козацького полкового містечка, що вгніздилося у самому серці Чернігівщини. Ось уже більше тисячі ста років пише воно свою славу історію. До цього часу вчені, філологи та історики, розкодовують його назву, висовуючи нові й нові гіпотези її походження. Засноване значно раніше, місто вперше згадується у літописі «Повість минулих літ» за Іпатіївським та Лаврентіївським списками 1078 року як Нежатина Нива, а потім як Нежатин (1135). У Київському літописі 1147 року воно вже згадується під назвою Уненіж. Сучасні дослідники стверджують, що «оскільки топоніми Нежатин й Уненіж називали поселення, територіально дуже близькі, і походили від одного й того ж антропоніма Уненіг, то з плином часу могла статися контамінація слів, унаслідок якої з'явилася нинішня форма назви поселення Ніжин» [1].

Як би там не було, але прославився Ніжин у історії України трьома речами: ніжинськими огірками, ніжинськими жінками і ніжинською вищою школою, яка залежно від історичних обставин називалася то Гімназією вищих наук, то Ліцеєм, а ще Історико-філологічним інститутом, Інститутом народної освіти, Інститутом соціального виховання, Педагогічним інститутом, якому у голодному 1933 році було присвоєно ім'я Миколи Гоголя, згодом педагогічним університетом і нарешті класичним університетом. Спробую коротко пояснити переваги кожного із трьох брендів нашого славного міста.

Ніжинський огірок, (або як кажуть справжні ніжинці «гурок») славиться не лише своїми винятковими смаковими якостями, своїми стандартами (10-12см.), але й тим, що при правильній технології приготування він не втрачає своєї принадності протягом двох-трьох років. Як кажуть гурмани: «продовжує хрумтіти в роті». Справжні ніжинські огірки можна вирощувати лише у Ніжині, або ж у радіусі 10-15 кілометрів навколо нього. Як стверджують дослідники-селекціонери, саме тут ґрунти багаті на такий хімічний елемент як «срібло», яке і забезпечує неповторний смак, а ще тривалий період зберігання. Від'їдеш за означену межу – сади, не сади... вже не те. Отож, починаючи від часів імператриці Єлизавети ніжинські огірки постійно подавалися до монаршого столу протягом багатьох століть. За радянські часи вони були вагомою частиною місцевого експорту..., а за часів незалежної України, як кажуть старі люди, «почили в бозі», і зберігаються у своїй першооснові, чи то пак, оригіналі,

лише у приватних господарствах «затятих ніжинців», які не дозволяють загинути унікальному сорту. Місцева влада, не поспішаючи реанімувати комбінат, все ж спромоглася поставити пам'ятник ніжинському огірку.

З ніжинськими жінками дещо простіше... Вони, слава Богу, не вимерли і продовжують чарувати світ своєю красою. Про їхню неповторність ви можете прочитати у творах Гоголя, Гребінки, Забіли, Кукольника, Куліша, Глібова, Збанацького, Гуцала... Чого лишень варта краса Марії Заньковецької чи Еліни Бистрицької? Проте не будемо переходити на особистості... У історію міста жіноцтво увійшло гуртом. Науково доведено, що місто зазнавало кількох руйнацій. У 1239 році золотоординський хан Менгу по дорозі на Чернігів доценту знищив місто. Як птаха Фенікс, Ніжин відродився... У 1368-72 роках Чернігівщина була окупована Великим князівством Литовським і Ніжин став прикордонною містом-фортецею для захисту від набігів монголо-татар. Горіло за цей час місто кілька раз. У 1500-1503 роках Ніжин увійшов до складу Московської держави і знову став прикордонним форпостом... Саме у цей період і сталася подія, яка дозволила ніжинським жінкам вписати свою сторінку в історію держави. До стін міста-фортеці підійшло численне вороже військо і почало готуватися до штурму. Саме тоді ніжинські жінки і вирішили підтримати своїх воїв- чоловіків чисельно. Вони повдягали шапки, лати і також вийшли на стіни фортеці. Побачивши на мурах такий чисельний військовий гарнізон ворог знітився, відмовився від штурму і відійшов від міста. А за височайшим повелінням московського царя, за сміливість і винахідливість, ніжинським жінкам указом було дозволено носити чоловічі шапки і папахи. Чим вони успішно користуються і до нині.

І, зрештою, про вуз... Заснований у 1805 році височайшим повелінням імператора Олександра І, на кошти князя Олександра Безбородька, він, стараннями його брата, графа Іллі Безбородька та племінника Кушельєва-Безбородька, був відкритий у 1820 році для дітей збіднілих дворян та міщан. За більше як двісті років свого існування навчальний заклад дав світові багато визначних своїх вихованців. Чого лише варті імена письменників Миколи Гоголя, Нестора Кукольника, Євгена Гребінка, Віктора Забіли, Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Францішека Богусевича, Леоніда Глібова, Миколи Гербея, Олексія Плюща, Ольги Мак, Леоніда Полтави, Євгена Гуцала; художника Аполлона Мокрицького, архітекторів Петра Собка та Дмитра Журавського, співака Федора Стравінського, чи академіків Юхима Карського, Володимира Резанова, Івана Петровського. Та хіба усіх перелічиш?

У 1970 році, за вагомий вклад у вітчизняну освіту та науку і за якісну підготовку педагогічних кадрів, Ніжинський державний педагогічний інститут імені Миколи Гоголя був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Це був третій педагогічний вуз відзначений такою високою державною нагородою (після Московського та Ленінградського педінститутів). Саме тому ми свою розповідь про одного із 16 тисяч вихованців філологічного факультету цього уславленого навчального закладу і почали із історичного екскурсу.

Про час, людей і традиції...

Однією із головних традицій ніжинської вищої школи, яка передавалася і передається із покоління в покоління, є загострене почуття правди та справді демократичні засади спілкування між викладачами та студентами, а ще культ вільнодумства. Ніжин, не дивлячись на свою провінціальність, не стояв осторонь актуальних політичних подій.

Зародилися ці демократичні традиції ще за часів Гімназії вищих наук князя Безбородька. Після повстання декабристів надійшло розпорядження про відсторонення « незрілого розуму вихованців від хибних надрукувань» і був встановлений найсуворіший нагляд за читанням, щоб « жодної книги чи рукопису не потрапляло до них без попереднього перегляду професора, вчителя або гувернера»[2]. У травні 1826 року від гурту реакційно налаштованих викладачів до Міністерства освіти надійшла скарга на викладання професором М. Білоусовим курсу природничого права і проповідування ним вільнодумних ідей. Сутність цього «релігійного вільнодумства» полягала у тому, що професор у своїх лекціях опирався на філософію Канта і його працю « Критика чистого розуму». До закладу приїхала інспекція і розпочалися допити студентів: чи ж справді Білоусов вільнодумствував? Було допитано дев'ять студентів, серед них Микола Гоголь і Нестор Кукольника. Студенти стали на захист улюбленого викладача, відмовилися свідчити проти нього. Тоді було проведено обшук у студентських кімнатах. Були знайдені і вилучені рукописні сторінки з віршами забороненого тоді К. Рилєєва та поезії О.Пушкіна. А ще один із інспекторів доніс, що чув як студенти співали «Марсельезу».

«Справа про вільнодумство» у ніжинській Гімназії вищих наук розслідувалася урядом протягом 1827-1830 років. У результаті розгляду демократично налаштовані професори М.Білоусов, К. Шаплинський, І.Ландражин, С.Андрущенко, Ф.Зінгер були звільнені з роботи. А низка випускників-гімназистів, у тому числі і М.Гоголь, при випуску із вузу отримали нижчий чиновничий ранг.

Щоб придушити демократичні настрої, які домінували у Гімназії вищих наук, Міністерством освіти було вирішено реорганізувати її у фізико-математичний ліцей, який готував офіцерів-артелеристів. У 1832 році таку реорганізацію було здійснено.

Проте репресивними заходами владі не вдалося викоринити демократичні ідеї серед вихованців закладу. Кожне нове покоління ліцеїстів висовувало із свого оточення нових лідерів, нових проповідників демократії. Серед вихованців фізико-математичного ліцею це були Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Микола Семеновський, Михайло Лазаревський; серед випускників юридичного ліцею – Микола Макаров, згодом співробітник «Современника», письменники Микола Гербель, Леонід Глібов, Францишек Богушевич. Варті окремого дослідження народно- демократичні традиції Ніжинського історико-філологічного інституту. Таких закладів у Російській імперії було лише два – у Петербурзі та Ніжині. Це період розквіту Ніжинської філологічної школи. Чого варті наукові доробки академіка М.Лавровського,

професорів М.Сперанського, Г.Льїнського, А.Будиловича, М.Бережкова, В.Ляскоронського. До речі, у 1919 році обітницю на вірність Українській державі від імені викладачів та студентів закладу зачитував саме професор В. Ляскоронський.

А далі почалася нова радянська доба. Для багатьох із професорів «старої ніжинської вищої школи» вона закінчилась трагічно. 33 викладачі та співробітники вузу були репресовані у добу сталінізму. Серед них професори Євген Рихлик, Вадим Дорошенко, Іван Павловський, директор інституту Микола Загрецький. Значній частині науковців довелося рятуватися еміграцією. Серед них професори Федір Великохатько, Петро Одарченко, письменники Анатолій Калиновський, Леонід Полтава, Ольга Мак, Ігор Качуровський.

Саме з тих часів за Ніжином закріпився статус «101 кілометра Києва». Усі, хто зазнавав політичних репресій у різних навчальних закладах, а особливо у Києві, переводилися до Ніжина. Так було і у тридцяті, і у п'ятдесяті, і у семидесяті роки. Так до Гоголівського вузу потрапили професори Лев Окіншевич, Іван Смільський, Василь Галета, Іван Чапля; доценти Олександр Королевич, Андрій Косінов, Григорій Аврахов, Федір Бровко, Павло Сердюк, Леся Коцюба, Степан Пінчук і цей перелік можна продовжувати.

Кінець 60-х- початок 70-х років знаменувався у Ніжинському педінституті хвилею нових демократичних заходів. 7 травня 1968 року гурт викладачів вузу надсилає телеграму в якій висловлює своє обурення з приводу цькування владою романа Олеся Гончара «Собор» і підтримує автора. Телеграму підписали доценти Г.Аврахов, Л.Коцюба, Д.Наливайко, Ф.Бровко, І.Костенко, В.Крутиус, В.Литвинов, О.Жомнір, П.Самородницький. Реакція влади не забарилася.

12 грудня 1968 року на запрошення керівника літературної студії інституту, тоді доцента, а нині академіка, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, Дмитра Сергійовича Наливайка до вузу завітали молоді українські письменники Євген Гуцало, Микола Вінграновський, Борис Олійник, Григорій Тютюнник, Іван Драч, Анатолій Шевченко. У переповненій вшент інститутській залі відбулася безкомпромісна, щира, відверта розмова про стан української літератури та культури, про розвиток української мови. Письменниками читалися ще неопубліковані твори. Про цю зустріч стало відомо у Секретаріаті ЦК КПУ. І знову розпочалася «справа про вільнодумство». Організаторів зустрічі було притягнуто до партійної відповідальності. Доценту Д.Наливайку було оголошено догану і відсторонено від керівництва літературною студією. У 1971 році Дмитро Сергійович змушений був звільнитися із інституту.

На початку 70-х в Україні розпочалася нова хвиля протесту української інтелігенції проти нищення національної культури та літератури. Іван Дзюба написав свою працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?», яка розповсюджувалась у рукописах. Один із екземплярів потрапив до Ніжина, його за ініціативи декана філологічного факультету доцента Григорія Аврахова та доцента Лесі Коцюби було розтиражовано і передано за кордон. Книга

побачила світ у видавництві «Сучасність» у Лондоні. Репресії не забарилися. Аврахова і Коцюбу було звільнено з роботи із заборонаю займатися викладацькою діяльністю. Та їхні патріотичні слова та справи уже запали у серця студентам і озивалися звідти вдячністю.

Саме у такий час, у жовтні 1973 року, переступив поріг Гоголівського вузу звільнений у запас сержант радянської армії Іван Забіяка, щоб стати спочатку слухачем підготовчого відділення, а з серпня 1974 року студентом першого курсу філологічного факультету.

Знайомство

Як не дивно, але Іванове прізвіще зовсім не відповідає його вдачі. Ну який із нього забіяка? Спокійний, завжди врівноважений, толерантний, стриманий Іван завжди слугував мені за приклад. Хоча наше знайомство відбулося за дійсно неординарних обставин...

Сталось це у червні 1974 року. Радянський уряд продовжував нарощувати свій військовий потенціал, а для цього необхідні були нові технології, нові підприємства стратегічного призначення. Одне з них, величезний завод «Прогрес» (філію столичного «Арсеналу») на 12 тисяч робочих місць, вирішено було побудувати у Ніжині. За проектом одночасно розпочали будівництво шести цехів. Зрозуміло, що потрібна була робоча сила. Оскільки йшли земляні роботи та бетонування фундаментів до роботи були залучені аж чотири будівельні загони нашого інституту. Комісаром одного із загонів призначили мене. Працювали ми цілодобово, у три зміни. Бетон лився рікою, а тому хлопці після роботи ледве трималися на ногах. Яка вечерея? Тут хоча б до ліжка доповзти! Жили ми у гуртожитках нашого інституту. Там же, у гуртожитку №3, мешкали і слухачі підготовчого відділення. Одного вечора, після зміни, наш бригадир Валера Котлячков (за прізвиськом Кран) зупинив хлопця з підготовчого і хотів відправити його за пивом. Цим хлопцем виявився Григорій Гребницький, Іванів товариш і одногрупник. А треба сказати, що Григорій уже відслужив військо, був командиром танка, мав звання старшого сержанта і сам вже давно навчився командувати. А тому в ролі «салаги» виступати аж ніяк не схотів. Слово за слово – розпочалася бійка. Хлопці були міцними, а тому «бодалися по-серйозному». На гамір вискочили й інші хлопці.. Я розумів, що у загоні «ЧП», але втрутитися у бійку не наважувався. А, можливо, просто забракувало сміливості. І тут у живий, створений глядачами ринг, увірвався Іван Забіяка. З вигуком: «Хлопці, припиніть!» - він став між справді забіяками. Ті, в полоні двобою, не зрозуміли благородних поривань і з двох рук вдарили його в обличчя. Причому удар Крана поцілів прямисінько в щелепу. Іван звалився, як обмолочений сніп. Тут вже не став чекати я... Скомандував: «Розтягніть їх!» - і схилився над Іваном. Бійка зав'яла. Забіяка заштовхали до кімнат. Ми ж з Іваном попрямували до вбиральні. Там, «змиваючи юшку», і познайомилися. Коли ж повернулися до його кімнати, Григорій з Валерієм вже пили мирову. А згодом, успішно склавши екзамени, мої нові товариші роз'їхалися по домівках. Ми ж продовжували будувати, вважаючи, що робимо дійсно корисну і потрібну для держави справу. Саме

тому, проїжджаючи нині мимо напівпорожніх цехів «Прогресу», я гірко посміхаюся зі свого юнацького ентузіазму.

Кімната № 141

Новий навчальний рік розпочався невдало... За бійку з узбеками мене вигнали із гуртожитку №2. Власне і бійка була не принциповою. Просто футболісти київського «Динамо» розбили вщент ташкентський «Пахтакор» із рахунком 4: 0 на їхньому полі. Хлопці-узбеки, які навчалися на російському відділенні, у телевізійці гуртожитку сиділи знервовані і похмурі, ми – тріумфували. І треба ж було мені глузливо запитати: «Хамза, а ти знаєш, чому ваші програли?» - він похмуро промовчав. «Бо очі розкосі, поле погано бачать!» – продовжував глузувати я. Тоді і почалося... Хтось стусонув мене, я відповів, підскачили їхні, підлетіли наші... Пішли в хід стільці. За якихось 15 хвилин наша телевізійна була розтрощена. Після «розбору польотів» у першого проректора Арсена Даниловича Батурського, мене, як зачинщика, виселили з гуртожитку, ще й оголосили догану по комсомольській лінії, а хлопців, з метою зміцнення інтернаціональної дружби, змусили попарно лагодити стільці. Отак, на один зламаний стілець, по-одному юнаку з кожного воюючого табору. Днів з десять ремонтували вони їх в інститутській майстерні. Ось такі були в той час методи виховання... Я ж перебивався випадковим житлом. Спав на вокзалі, в аудиторії, кілька днів у знайомих дівчат на квартирі. Так минув тиждень, розпочався другий...

Врятував мене наш тренер, старший викладач кафедри фізвиховання Віктор Миколайович Серяков. Саме він пішов до Арсена Даниловича і запросив його на рибалку. А наш проректор рибалка був затятий. Там і вирішилася моя доля... Тренер сказав буцімто я відстоював національні інтереси. Мені дозволили проживати у гуртожитку, але не в нашому, філфаковському, а у гуртожитку №3, де жили першокурсники. Згодом, я зрозумів, чому так вчинив наш мудрий наставник. Він поселив мене у кімнату де проживали хлопці, які вже відслужили у війську: Григорій Гребницький, Іван Забіяка, Григорій Онищенко. Мовляв, ці розбишакуватого другокурсника втихомирять. Так воно і сталося.

У хлопців у кімнаті й справді був зразковий порядок. Чисто, затишно, ідеально заправлені ліжка. Підйом о шостій тридцять, зарядка на свіжому повітрі за будь-якої погоди, водні процедури, гоління, прасування одягу, сніданок і гайда на пари... Такими були ранки. Я й до нині вдячний хлопцям за те, що вони навчили мене цінувати час. А найбільше Іванові. Бо він не лише навчив мене, як швидко приготувати сніданок чи обід, я чи не вперше в житті почав прати, взяв до рук голку з ниткою, молоток і викрутку. Так я почав брати у нього уроки життя.

І Іван, і Григорій були хлопцями із села, а тому не цуралися ніякої роботи. І все у них виходило до ладу. Між нами зародилася справжня дружба. Особливо це було відчутно, коли закінчувалася стипендія... Ми харчувалися у складчину, а коли харчі і гроші закінчувалися, йшли на станцію розвантажувати вагони. Усе зароблене ділили порівну, як годиться...

Та найбільше я любив наші вечори. Це тоді, коли, повернувшись із читалки, ми вечеряли. Могли дозволити собі келих вина чи пива, але знали міру. За цим келихом і вели тривалі розмови. Обговорювали все – навчання, політику, спорт, поезію, дівчат... А потім хлопці розповідали армійські бувальщини. Так формувалися смаки, так гартувався характер.

Цікаво, що до навчання і Іван, і Григорій ставилися серйозно та відповідально. І хоч я навчався на курс раніше і мав конспекти з того матеріалу, який вони вивчали, на мою пропозицію хлопці чемно відмовлялися і йшли до читальні готуватися самостійно. Згодом ця звичка виробилася і у мене.

Іванове ставлення до навчання мене завжди дивувало. Він був надзвичайно педантичний і точний, намагався завжди докопатися до суті, шукав пояснення до будь-якого твердження, любив узагальнювати і систематизувати. Між нами часто виникали суперечки із яких він переважно виходив переможцем. А ще він любив читати, ця любов до книги у ньому була закладена на генетичному рівні. Завдяки своїм читацьким уподобанням він став вхожим до багатьох приватних викладацьких бібліотек. Йому давали книги викладачі інституту В.Соломаха, П.Сердюк, І.Заєць, В. Крутиус, Л. Молчанов. Так у нашій кімнаті з'явилися « Записки о Южной Руси», «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, поезії Євгена Плужника і Богдана-Ігора Антонича, Миколи Вороного і Олександра Олеса, а ще примірники « Київської старини». Дякуючи Іванові ми зуміли зайти у світ нашої історичної минувшини і зрозуміти наскільки справді неосяжна наша українська національна культурницька спадщина.

А ще у нашій кімнаті №141 ми організовували вечори поезії. Читали власні вірші, слухали поезії літстудійців Анатолія Шкуліпи, Олександра Лисого, Віктора Попка... читали замовчуваних тоді Ліну Костенко, Миколу Вінграновського, Леоніда Кисельова і сперечалися, сперечалися ... Зоряний був час!

Коли через багато років я повернувся до рідного гуртожитку і вже в якості викладача відвідав нашу кімнату №141, мене зустріли там якісь зовсім юні особи, що переляканими очима дивилися на течку вузівських підручників і ніяк не могли взяти до тями, як ото усе це можна вивчити. Я не став їх розчаровувати. І лише коли прощався із нашим одвічно незмінним вахтером, Діною Яківною, почув навздогін її хрипливатий альт: « Ото, хороші хлопці були. Розумні і працюючі. Із цієї 141 кімнати аж три кандидати наук вийшло. А ви, лайдаки, учіться!» Посміхнувся... Правду каже!

Літстудія

Доля значної частини вихованців Ніжинського державного педінституту нерозривно пов'язана із літературною студією вузу. Історія її давня і у значній мірі трагічна. Свої витoki студія бере із літературних гуртків, які зароджувалися ще за часів Гімназії вищих наук князя Безбородька. Достеменно відомо, що у ті часи існували літературні угруповання до яких входили М.Гоголь, М. Прокопович, О. Данилевський. Інше літоб'єднання представляли Н. Кукольник, К. Базілі, В. Любич-Романович та інші. Кожний гурток видавав

свій рукописний літературний журнал. Існували літературні угруповання і за часів фізико-математичного та юридичного ліцеїв, історико-філологічного інституту.

Офіційно ж назва «літстудія Ніжинського педагогічного інституту» з'явилася у пресі на початку 30-х років ХХ століття, коли обласна газета піддала критиці молодих студійців за надмірне захоплення українською минувиною.

Трагічною була доля керівників студії... Керманіч літстудії 30-40-х років поет Микола Сайко, близький товариш Павла Тичини та Володимира Сосюри, закінчив життя самогубством у 1949 році, доведений до відчаю працівниками КДБ. Його наступник, прозаїк Олександр Королевич, відомий у літературі як Лесь Гомін, був звинувачений у націоналізмі і доведений до інфаркту прямо на засіданні вченої ради вузу. Він змушений був покинути інститут, а за кілька місяців помер.

А в українську літературу цих років увійшла ціла плеяда обдарованих письменників, вихованців літстудії НДПІ. Серед них Олекса Ющенко, Юрій Збанацький, Андрій Бурлука, Леонід Полторацький, Віктор Костюченко, Дмитро Олександренко, Дмитро Куровський.

У кінці 50-х років студію очолив молодий доцент Дмитро Наливайко. Завершивши навчання у аспірантурі Ленінграда Дмитро Сергійович привіз до Ніжина отой волелюбний дух свободи, який згодом у повній мірі озветься із літературних творів його вихованців Євгена Гуцала, Анатолія Давидова, Володимира Морданя, Леоніда Горлача, Віктора Вовка, Анатолія Мойсієнка, Миколи Побеляна та інших. Та події кінця 60 – початку 70-х років змусили талановитого літературознавця полишити Ніжин, уникаючи арешту.

У 1971 році літературну студію вузу очолив літературознавець, член Спілки письменників СРСР, доцент кафедри української літератури Павло Олександрович Сердюк. Він потрапив до Ніжинського педінституту рятуючись від переслідування і звинувачення у буржуазному націоналізмі в Донецькому університеті. Чесна, порядна людина, справжній патріот України Сердюк одразу ж став улюбленцем ніжинських студентів. Глибокі знання з теорії літератури, історії літературної критики, вишуканий художній смак дозволяв педагогу інтуїтивно віднаходити серед студентів художньо обдарованих особистостей і виховувати із них письменників. Серед його вихованців члени Національної спілки письменників України Таїсія Шаповаленко, Володимир Сенцовський, Любов Пономаренко, Володимир Сапон, Анатолій Шкуліпа, Іван Просяник, Олександр Петькун, Микола Луговик, Олександр Забарний і цей перелік можна продовжувати. А якщо додати до цього переліку літературознавців, професорів Володимира Кузьменка та Юрія Бондаренка, то можна побачити у яку творчу оазу потрапив поет-початківець Іван Забіяка.

Іван належав до тієї когорти поетів, які не поспішали виносити на суд читача свої твори. Вони жили у ньому, запліднювали розум і серце новими почуттями та ідеями, прагнули читача. Проте Забіяка прискіпливо ставився до кожного рядка і виносив на обговорення лише те, що вважав досконалим. А тому з поезіями на шпальтах газет з'являвся не часто. Проте охоче виступав

рецензентом творів товаришів по студії, був активним дописувачем міськрайонки «Під прапором Леніна», виступав із рецензіями та дописами у обласній пресі.

Мені, як товаришу і літстудійцю, пощастило стати першим слухачем його поеми «Дідове дворище», у якій він підняв важливу проблему історичної та морально-етичної спадщини поколінь. У ній Іван зокрема писав:

*Розлетілись орли і голубки,
Полишивши гніздо горобцям...*

А на дворі вирував 1975 рік, час «махрової мельничуківщини». За такі думки можна було ой, як відповісти. Або ще рядок з поеми:

*Людині треба небагато –
Всього лиш корінь від землі...*

Оця закоріненість у рідну землю, у вітчизняну історію та культуру і була визначальною для усіх ніжинських літстудійців 70-х. А наш духовний ватажок і побратим, поет Олександр Самійленко, який, нажаль, пішов із життя зовсім молодим, дуже вдало сформулював поетичне кредо нашого покоління:

У серці Бог! Він носить вишиванку...

Саме через це духовне чистилище, яким стала літературна студія нашого вузу, і пройшов мій побратим Іван Забіяка.

Про кохання і не тільки...

Рушійною силою будь-яких процесів на філологічному факультеті було кохання. Воно окрилювало у навчанні, літературній творчості, спорті, мистецтві... Або ж навпаки, підкошувало творчий злет у всіх вище перелічуваних сферах діяльності. Стан закоханості розцвітав на факультеті у будь-яку пору року, незалежно від часу й віку. Студенти закохувалися у викладачів, рідше викладачі у студентів, та все ж найчастіше це почуття виникало між самими студентами.

У 1975 році за статистичними даними на філологічному факультеті нашого вузу налічувалося 850 студентів денної форми навчання. Із них 72 хлопця і 778 дівчат. Отож, на кожного нашого брата припадало по 10,8 осіб жіночої статі. Щоправда 0,8 постійно доводилося заокруглювати, а тому комусь припадало 11 дівчат, а дехто обмежувався однією. Потреба кохати виникала незалежно від віку і курсу. Пригадую як симпатична білявка-четвертокурсниця запитала мене, першокурсника, на другий день мого перебування у вузі: «Ти чий? – я знітився, але відповів – Нічий». «То будеш мій!» - розсміялася дзвінко вона. І дійсно, того ж вечора запросила мене на день народження своєї подруги де і представила як свого нареченого. Від такої перспективи мене кинуло у жар, але поступово я себе опанував і доволі комфортно при звичаївся до цієї ролі. Спасибі тобі, рідненька, за ту науку любові, лабіринтами якої ти мене провела, а найбільше, за конспект першоджерел з Історії КПРС, дякуючи якому я мав час поганяти м'яча на стадіоні, а не нудитися в читальні. А ще саме тоді й пробудилися у мені почуття, які згодом почали складатися у рими: *В тебе коси, як осінь...* Згодом вона зустріла свою справжню долю. І вже інші емоції краяли мою душу: *Пішла ти стежкою від мене, що вся у листі золотім...*

Складніше було, коли у юнака закохувалися дівчата із його групи. Тут одразу над ним встановлювалася опіка. Його вчасно годували, давали списувати конспекти, поспішали познайомити з батьками... І вже на другому курсі розповідали, як буде вмебльована їхня спальня після одруження. Скажу відверто, це відлякувало. А тому ти щиро зізнавався, що ще не готовий до такого щастя... і знову ставав самотнім і недоглянутим. А у записнику з'являлися рядки: *Нема повернень – є життєвий плин,*

На день не схожий день, на тугу – туга...

За першою любов'ю, буде друга...

Та іншим буде колорит хвилин.

А обирати об'єкти для обожнювання було з кого... На інститутській сцені вже розквітав талант майбутньої народної артистки України Алли Кудлай. Її оксамитовий голос, чарівна посмішка і лагідний погляд розбив не одне юначе серце. На баскетбольному майданчику творила чудеса майстерності чорноока узбецька красуня Масайра. Її красі і гнучкому, тендітному стану позаздрила б навіть Дженіфер Лопес... А коли виходила на килим кандидат у майстри спорту з художньої гімнастики росіянка Тамара Ульянова у багатьох присутніх юнаків перехоплювало подих... бракувало повітря. А який плов готувала казахська красуня Джаміля! Коли в полоні кулінарного екстазу я зізнався, що ладен іти за нею на край світу, вона усміхнулася своєю чарівною посмішкою і відповіла: « У тебе немає тридцяти баранів, та й ще грошей, щоб заплатити батькам калим». Я погодився. А таки немає... Наше кохання зав'яло, так і не розквітнувши.

Та все ж, на моє глибоке переконання, найкрасивіші жінки у світі – українки! І дарма, що їх наперчені жагою почуття можуть тебе спопелити, але тут же безмірний океан ніжності та любові відпоїть твою спраглу душу і серце.

Івана Забіяку на факультеті любили усі... Невисокий на зріст, але кремезний, як молодий дубок, статний, веселий, з добрим почуттям гумору, із довірливою посмішкою, непокірною русявою чуприною, очима сповненими доброти і молодечого блиску, він ще й до того мав чудовий голос, ліричний тенор. Своїм співом Іван міг полонити будь-яку красуню. Коли Забіяка на наших імпровізованих вечірках затягував «Два кольори» чи «Очі волошкові», кімната в мить наповнювалася слухачами і вже ніяка сила не могла відмінити цей концерт на замовлення. Григорій теж мав добрий голос, баритон, а тому у них з Іваном склався чудовий дует. Мені ж у цьому концерті відводилася роль конференсьє. Іван жартував: « Так ми виспівуємо душі». І дійсно, на кілька днів хлопці брали перерву. А потім знову у тихе надвечір'я над Остром із вікон студентського гуртожитку линула пісня.

Про кохання Іван Михайлович говорити не любив. У наші діалоги з Григорієм стосовно жіночої краси і принад не втручався. Та все ж любов жила у ньому, хвилювала, змушувала пристрасно тріпотіти серце. Ми знали хто бентежив його парубоцькі сни, хто змушував нашого побратима сповідуватися віршами на сторінках записника. Смуглява, статна, чорноока дівчина Віра Кудрявцева з Ічнянщини, була одnogрупницею Івана. Познайомилися ще коли навчалися на підготовчому відділенні. Їхні почуття були толерантними і

щирими, ґрунтувалися на взаємоповазі та довірі. І хоча Іван нерідко ловив на собі звабливі погляди однокурсниць, дівчат з інших факультетів, проте жодного разу не поступився, не зрадив своєму коханню.

Мені подобався ритуал його збирання на побачення. Іван обов'язково голився, прасував одержу, приборкував непокірного чуба. « Друже, - незлістливо зачіпав його я. – Ну, чого б ото я двічі на день голився? Та стрілками твоїх брюк хліб можна різати». « Не зубоскаль, - серйозно відповідав він. – Пам'ятай, зовнішній вигляд чоловіка повідомляє про його характер і вдачу». « Тоді ти виглядаєш як справжній Джеймс Бонд!» - продовжував жартувати я.

До своїх почуттів ні Іван, ні Віра нікого не допускали. Це була таїна їх двох. На останньому курсі вони побралися і за розподілом поїхали працювати до Києва. Там із їхньої любові народився син Андрій. Завітавши до них на гостини через багато років, я відмітив, що у своїх стосунках вони не зміїли, лишилися такими ж як і в юності. Хіба що роки вибіили сріблом скроні...

А філфак продовжує жити Любов'ю... Тільки вже для наступних поколінь.

Післяслово

Чотири роки навчання у славетному Гоголівському вузі заклали усім нам міцний підмурівок на майбутнє життя. Сформували характер, зміцнили переконання, огранили смаки. Ми не лише здобули ґрунтовну освіту, стійкі професійні навички, уміння працювати над собою і тими завданнями, які поставило перед нами життя, а щонайголовніше, добре навчилися розбиратися в людях, судити про них за їхніми вчинками, а не словами. За роки, що проминули, ми зберегли нашу дружбу, навчилися цінувати її, оберігати від задрощів і скверни.

Доля юнаків із кімнати №141 багато у чому схожа. Після закінчення інституту поїхали за розподілом. Оскільки я закінчив на рік раніше, то потрапив до сільської школи на рідній Прилуччині. Хлопцям поталанило. Обое розподілилися до Києва. Далі наші життєві дороги почали перетинатися. У нас із Іваном була школа, журналістика, робота в громадських організаціях. У Григорія – школа, робота на відповідальних посадах у Міністерстві освіти та науки. Майже одночасно почали займатися наукою, захистили кандидатські дисертації, стали доцентами, опублікували свої наукові монографії та підручники. Викладацьку діяльність поєднуємо з творчістю. А далі усе як у притчі: збудували житло, посадили дерева, виростили синів та дочок. Не зміїли душею. У всіх політичних протистояннях та двобоях були по один бік барикади. Відтужили за батьками, утішилися онуками. Життя іде...

Спеціально зустрічей не плануємо, покладаємося на випадок та долю. Коли вона дозволить, тоді і зустрічаємося. У роботі допомагаємо один одному. То Григорій плече підставить, то Іван якийсь проект реалізує, а то я віддячу друзям. Отак і живемо.

Часом я запрошую їх до університету, попрацювати головами державних екзаменаційних комісій. Тоді скидаємо роки і знову поринаємо у юність.

Обговорюємо, сперечаємося...А ще блукаємо місцями нашої чудової студентської пори. Іван, як справжній журналіст, усе занотовує, фотографує. Переконалий, усе це згодом озветься у його книжках та нарисах.

Палко любимо свою малу батьківщину, свій Поліський край. Ні Григорій, ні Іван не полишили батьківських осель, доглядають. Як активні члени Чернігівського земляцтва у столиці багато докладають зусиль для мистецького розвитку своїх районів. Іван навіть започаткував регіональний літературно-мистецький альманах «Вітряк» і багато років редагував його. Допоміг і мені видати у столичному видавництві збірочку новел. Підготував і видав Забіяка і ошатну монографію про одного із визначних своїх земляків-учених.

А ще ми продовжуємо співати... І не тому, що є в цьому необхідність... просто так, для душі. Стався навіть один кумедний випадок. Якось мої друзі були у мене на гостинах. Повечеряли, посперечалися як годиться, позгадували.. Вийшли на подвір'я, порахували зорі, випили за місяць, почитали нові поезії. Вже не пам'ятаю хто із хлопців запропонував: «Заспіваймо!» Заспівали. Спочатку «Реве та стогне Дніпр широкий», потім «Червону калину», а згодом і увесь наш репертуар. Під ранок розійшлися. Другого дня усі мої сусіди запитували: «Вадимовичу, а чого у вас усю ніч радіо на вулиці співало? А у нас не працювало...» Я відмахнувся: «Та забув вимкнути». А подумки усміхнувся: «Молодець таки Іван!»

Друже, завершуючи оці спогади про нашу студентську юність, я щиро бажаю тобі у ювілейний для тебе рік, міцного здоров'я, козацького довголіття, родинного затишку, а ще, щоб твій славний козацький рід Забіяк зростав і множився. З роси і води тобі, брате!

Олександр Забарний – декан філологічного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, член Національної спілки письменників, Національної спілки журналістів України.

Література:

1. Німчук В. Походження та історія урбоніма Ніжин /В.Німчук, С.Зінченко //Київська старовина.-1998.-№3.- С.6.
2. Самійленко Г.В., Самійленко О.Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії.- Ніжин: Видавництво НДУ; 2005.-С.67.